

Mátyás Szabolcs

Fogvatartotti vélekedés a térfigyelő kamerák használatával kapcsolatban

Prisoners' approach to CCTV

Absztrakt

A tanulmány szerzője egy empirikus felmérés keretében két büntetés-végrehajtási intézet fogvatartotti körében végzett felmérést. A kutatás azt kívánta feltárni, hogy a bűnelkövetők miként viszonyulnak a térfigyelő kamerákhoz, mekkora szerepe van a kameráknak a bűnmegelőzésben, illetve megfigyelhető-e a térfigyelő kamerához való viszonyulásban bármiféle különbség életkor, valamint a büntetés-végrehajtási intézetben eltöltött idő tekintetében.

Kulcsszavak: térfigyelő kamera, biztonság, rendészet, bűnözés

Abstract

The study was made by means of questionnaire with involvement of prisoners of two prisons. The research intended to learn how prisoners relate to CCTC and how big role cameras play in crime prevention. The study also aimed to verify whether there was any difference in the relation to CCTV based on age and time spent in prison.

Keywords: CCTV, security, law enforcement, crime

Bevezetés

A bűnmegelőzés és a bűnfelderítés területén egyre nagyobb szerepet kapnak hazánkban és a világ más országaiban a térfigyelő kamerák (Deák, 2017a, 95.; 2017b, 75.). Technikai fejlődésük sebességére jellemző, hogy bizonyos kameratípusoknál 4-5 év alatt generációváltásról beszélhetünk. Kérdésként merülhet fel, hogy a technikai fejlődés sebességét követik-e a kamerahasználatot vizsgáló tudományos felmérések. Sajnos azt tapasztaljuk, hogy hazánkban a kamerahasználattal kapcsolatos rendészeti témájú írások száma elhanyagolható, de a külföldi források száma is meglehetősen csekély,

amennyiben a technikai fejlődést bemutató tanulmányok számával hasonlítjuk ezeket össze (Csege–Mátyás, 2018, 163.).

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a rendészet hatékony működéséhez elengedhetetlen a térfigyelő kamerák jelenleginél nagyobb számban történő alkalmazása. Számos területen az egyre inkább felértékelődő emberi munkaerőt nemcsak, hogy kiváltja, hanem sok esetben hatékonyabban is helyettesítheti is a térfigyelő kamera (Sallai et. al., 2016, 89.; Horgos et al., 2018, 3.; Szabó, 2017, 155.). Mindemellett számos kutatás bizonyította már, hogy a kamerák jelentősen növelik a lakosság szubjektív biztonságérzetét, ami ugyancsak fontos tényező (Dávid et. al., 2007, 162.; Kovács et al., 2010, 110.; Mátyás, 2015, 161.). A rendészet hatékonyságához nagyban hozzájárul az etikai és szakmai tekintetben kifogásolhatatlan munkavégzés is, amely (belső)ellenőrzésének egyik eszköze a térfelügyeleti és egyéb kamerarendszerek működtetése (Kovács, 2017, 4.; Kovács, 2018, 26.; Szabó, 2018, 180.).

Jelen tanulmány egy kutatássorozat második lépésének tekinthető. Elsőként a Csege Gyula – Mátyás Szabolcs szerzőpáros egy lakossági kérdőíves felmérést végzett annak kiderítése érdekében, hogy a korábbi felmérésben megkérdezett állampolgárok hogyan viszonyulnak a térfigyelő kamerákhoz (Mátyás – Csege, 2019). A kutatás során megállapításra került többek között, hogy a térfigyelő kamerák szerepe a lakosság körében egyre jelentősebb potenciált hordoz a szubjektív biztonságérzet növelésében.

Ezen kutatás során viszont a hazai börtönpopuláció körében került sor kérdőíves felmérésre, amelynek elsődleges célja az volt, hogy a bűncselekmény elkövetése miatt elítélt személyek, hogyan vélekednek a térfigyelő kamerákról, véleményük szerint mennyire van bűnmegelőző hatása. A kutatás megkezdése előtt számos kutatási kérdés és hipotézis került felállításra. A szerző feltételezte, hogy az életkor, az iskolai végzettség, a családi állapot és a büntetés-végrehajtási intézetben eltöltött idő hatással van a térfigyelő kamerákhoz való viszonyuláshoz.

A kutatás módszertana

A felméréshez szükséges nagyszámú minta beszerzése rendkívül hosszú időt vett volna igénybe a különböző szintű rendőri szerveknél, ezért a leginkább kézenfekvő megoldás a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott személyek megkérdezése volt. A kérdőíves felméréshez a mintát a Hajdú-Bihar Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben (a továbbiakban: HBMBVI) és a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben (a továbbiakban: TOBVI) lévő fogvatartottak biztosították. A kérdőíveket olyan személyek töltötték ki, akik a büntetés-végrehajtási intézetekben jogerős bírósági

büntetésüket töltik, vagy előzetes letartóztatásban vannak. A survey jellegű kérdőívek zárt kérdéssorral előnyt jelentenek kutatómódszertani szempontból, mert kvantifikálhatók és megismételhetők, továbbá reprezentatív adatokat szolgáltathatnak (Ürmösné, 2014, 55.).

A kérdőívek kitöltését a büntetés-végrehajtási intézetek munkatársai végezték, azonban a kitöltés önkéntes volt. A HBMBVI -ben 73 fő, míg a TOBVI-ben 100 fő fogvatartottal töltötték ki a kérdőíveket 2019 májusában.¹ A kitöltött kérdőívek alapján egy fő volt az (TOBVI), aki látszólag elbogatellizálta a kérdőív kitöltését, az ő válasza nem lett figyelembe véve. A hazai büntetés-végrehajtási intézetekben közel 18.000 fogvatartott van (Ürmösné, 2018/b, 11.), vagyis a megkérdezettek száma alapján a hazai börtönpopuláció közel 1%-a vett részt a felmérésben.

A szerző folyamatosan figyelte a fogvatartottakat is érintő bűnügyi eseményeket és híradásokat, hogy esetlegesen történt-e olyan cselekmény, amely negatívan befolyásolhatná az adatközlőket. A fenti időszakban azonban semmilyen olyan rendkívüli esemény nem következett be, ami bármilyen módon is hatást gyakorolt volna a kérdőívet kitöltőkre.

A kérdőív szerkesztésénél a szerző felhasználta korábbi büntetés-végrehajtási intézetekben végzett felmérések tapasztalatait, s figyelembe vette, hogy a fogvatartottak körében magasabb az alacsonyabb iskolai végzettségűek aránya, mint a hazai populációban. A kérdések rövidek és tömörek voltak, döntő többsége zárt kérdés volt (mindössze egy skála kérdés volt), illetve a kérdések száma relatíve csekély volt. A könnyebb érthetőség kedvéért a kérdések idegen kifejezést vagy szakzsargont egyáltalán nem tartalmaztak.

A kérdőív összeállításánál a szerző egyaránt figyelembe vette az Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) Mérési és Módszertani Iroda munkatársainak a javaslatát, és az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) szakvonalas munkatársának az észrevételeit. A felmérés elsődleges célja az volt, hogy a kutatás feltérképezze a bűnelkövetők térfigyelő kamerával kapcsolatos álláspontját, korábbi tapasztalatait, és az ő szemszögükből is megismerjük a kamerák bűnmegelőző hatását, amelyek a későbbiekben felhasználhatók ezen eszközök telepítése során.

A kapott eredmények az IBM SPSS² statisztikai program segítségével kerültek elemzésre.

A kutatás eredményei

¹ Mindkét bv. intézetbe 100–100 db kérdőív lett elküldve. A TOBVI-ben egy kérdőív értékelhetetlen volt, míg a HBMBVI-ben 27 fő nem kívánta kitölteni a kérdőívet.

² Statistical Package for the Social Sciences. Statisztikai szoftvercsomag a társadalomtudományi kutatások statisztikai adatainak elemzésére.

A korcsoporti megoszlás alapján megállapítható, hogy a kérdőívet kitöltők között a hazai felnőtt börtönpopuláció minden korcsoportja képviselve volt. A résztvevők átlagéletkora gyakorlatilag megegyezik a két büntetés-végrehajtási intézet között (HBMBVI: 37 év, TOBVI: 38 év), az életkori átlag 37,5 év volt. Az életkor esetében feltételezhető volt, hogy a fiatalabb elkövetők életkorukból, korábbi tapasztalataik hiányából adódóan kevésbé elővigyázatosak, kevésbé tekintik fenyegetőnek a kamera jelenlétét. Ez a kutatás során nem igazolódott be, ilyen jellegű összefüggés nem volt megállapítható.

A kérdőív kérdése a családi állapotra vonatkozott. A megkérdezettek 15%-a elvált, 28%-a házas, 32%-a nőtlen, 25%-a pedig egyéb kategóriába tartozott. A családi állapot és az elővigyázatosság közötti összefüggés ugyancsak a vizsgált területek közé tartozott, azonban ez nem volt megállapítható.

A megkérdezettek 37%-ának volt 8 általános vagy annál alacsonyabb iskolai végzettsége, 32% rendelkezett szakmunkás bizonyítvánnyal, 6% OKJ-s végzettséggel, 16% nyilatkozott úgy, hogy érettségivel, 9% pedig úgy, hogy felsőfokú végzettséggel rendelkezik. (A két bv. intézet fogvatartottjainak iskolai végzettsége között nem volt érdemleges különbség.)

A kutatás kapcsolatot keresett az iskolai végzettség és térfigyelő kamerák visszatartó ereje között. Megállapítást nyert azonban, hogy iskolai végzettségtől függetlenül visszatartó ereje van a térfigyelő kamerának, így tehát nincs összefüggés a magasabb iskolai végzettség és ezen eszközök visszatartó ereje között.

A kérdőíves felmérésben résztvevők átlagosan 18,5 hónapja voltak büntetés-végrehajtási intézetben (HBMBVI: 14,9 hónap; TOBVI: 22,1 hónap). A kutatás során megállapítást nyert, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben eltöltött idő és a térfigyelő kameráktól való félelem között szignifikáns negatív korreláció figyelhető meg, vagyis aki több időt töltött a zárt intézmény falai között, azt kevésbé befolyásolja a kamera a bűncselekmény elkövetésekor.

A fogvatartottak 34%-a vagyon elleni, 19%-a erőszakos, míg 47%-a egyéb jellegű bűncselekményt követett el. Azért a vagyon elleni és az erőszakos bűncselekmények kerültek nevesítésre, mert leginkább ebbe a két csoportba sorolhatók azok a – nagyszámú – jogsértő cselekmények, amelyek elkövetését – az elkövető tudtával akár – térfigyelő kamera rögzítheti. (A fogvatartottak által elkövetett bűncselekményi struktúra között nem volt érdemleges különbség a két bv. intézet között.)

Hipotézisem szerint a vagyon elleni bűncselekményt elkövetők esetében nagyobb a térfigyelő kameráknak a visszatartó ereje, ugyanis ők azok, akik rendszerint előre megtervezetten követik el a bűncselekményt (Simon, 2002). Az erőszakos bűncselekményt elkövetők esetében gyakrabban fordul elő, hogy alkalomszerűen, pillanatnyi indulattól vezérelve követik el a bűncselekményt (Ürmösné, 2018/a, 12.). A feltételezést jelen kutatás nem igazolta, a megkérdezettek válaszai alapján nincs összefüggés a térfigyelő kamera visszatartó ereje és az elkövetett bűncselekmény típusa között.

A kérdőív második része konkrétan a térfigyelő kamerákkal kapcsolatban tett fel kérdéseket. Arra a kérdésre, hogy *Önt visszatartaná-e a bűncselekmény elkövetésétől az, ha tudja, hogy a helyszín közelében térfigyelő kamera van a közterületen elhelyezve?* – a megkérdezettek döntő többsége igennel válaszolt (82%). A két büntetés-végrehajtási intézet között viszont 10%-os eltérés volt megfigyelhető, eszerint a Debrecenben fogvatartottakat jobban visszatartja a bűncselekmény elkövetésétől a térfigyelő kamera (88%), mint a Tökölön fogvatartottakat.

A következő kérdés arra vonatkozott, hogy a megkérdezett követett-e el már úgy bűncselekményt, hogy tudta, egy térfigyelő kamera rögzítheti a bűncselekmény elkövetését. A két bv. intézet esetében jelentős, több mint 20%-os eltérés figyelhető meg. A HBMBVI-ben megkérdezettek 84%-a, míg a TOBVI-ben megkérdezettek 63%-a válaszolt nemmel. Az összesített válaszok alapján a megkérdezettek 72%-a nem követett még el úgy bűncselekményt, hogy tudomása volt arról, cselekményét térfigyelő kamera rögzítette. Még a két bv. intézet közötti jelentős eltérés ellenére is kijelenthetjük, hogy a fenti százalékos értékek is egyértelműen mutatják a térfigyelő kamerák visszatartó és bűnmegelőző hatását, mivel közel 3/4-e a megkérdezetteknek nemmel válaszolt a kérdésre.

A kilencedik számú kérdés csak részben kapcsolódott a térfigyelő kamerákhoz. A kérdés azt próbálta kideríteni, hogy ha a bűnelkövető nem térfigyelő kamerát, csak az annak használatára vonatkozó figyelmeztető táblát lát, úgy elállna-e a bűncselekmény elkövetésétől. A válaszadók 81%-a nyilatkozott úgy, hogy elállna attól. (A két bv. intézet között mindössze néhány százalékos eltérés volt.) Mindenképp örömmel konstatálhatjuk a fenti értéket, hisz ennek a – kameráknál jóval költséghatékonyabb – megoldásnak is akár jelentős bűnmegelőző hatása lehet.

Nem szerencsés egy kutatási kérdőív kérdéseit rangsorolni, azonban jelen esetben az egyik legfajszínűsőbb kérdés az volt, hogy a bűnelkövetők szerint

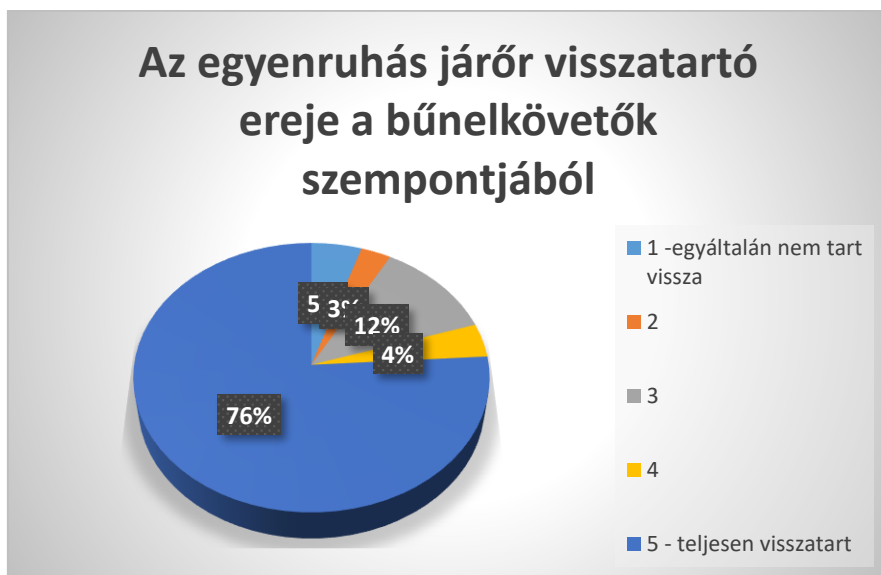
van-e bűnmegelőző hatása a térfigyelő kameráknak. A két bv. intézet válaszai közötti relatíve nagy különbség ellenére is (HBMBVI: 92%, TOBVI: 76%) megállapíthatjuk, hogy a bűnelkövetők álláspontja szerint is igen jelentős a térfigyelő kamerák bűnmegelőző hatása. Az összesített válaszok alapján 83%-uk válaszolt így.

Mindenképp meglepő válasz született a tekintetben, hogy minek van nagyobb visszatartó ereje egy bűnelkövető szempontjából: egy térfigyelő kamerának (amelyet folyamatosan figyelnek), vagy egy egyenruhás rendőrnek. A teljes mintát vizsgálva releváns különbség nem figyelhető meg, mindkettő visszatartó ereje közel azonos. A megkérdezettek 76%-a értékelte ötösrre az egyenruhás rendőr visszatartó erejét, míg a térfigyelő kameráét 74%. (A HBMBVI-ben a két bv. intézet átlagához képest 8%-kal volt magasabb az egyenruhás rendőr, 7%-kal pedig a térfigyelő kamera visszatartó erejét ötösrre értékelők aránya. A Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben pedig a térfigyelő kamera visszatartó erejét egyesre értékelők aránya volt relatíve magas, 13%. Lásd 1. és 2. számú ábra.)

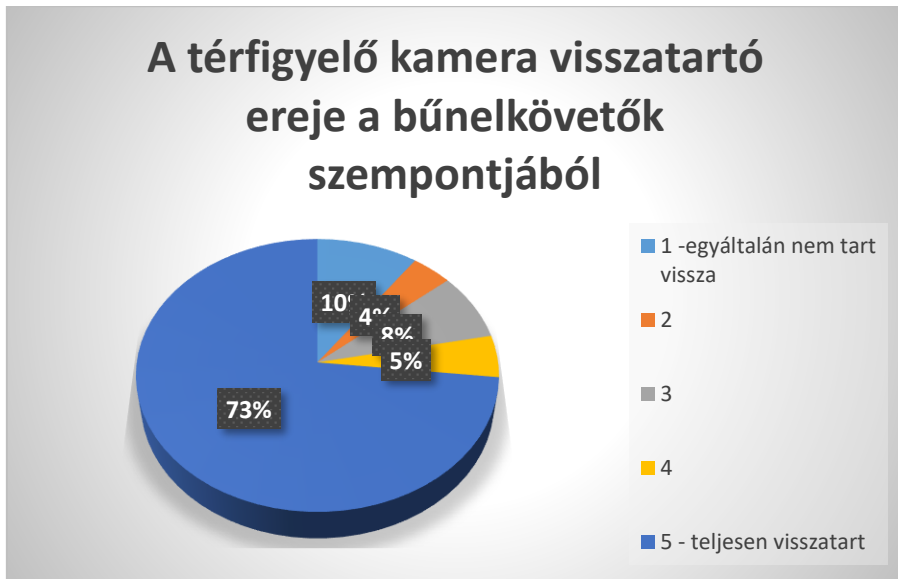
A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a jól láthatóan (figyelem felhívó módon) kihelyezett térfigyelő kamera közel azonos bűnmegelőző hatással rendelkezik, mint egy egyenruhás rendőr.

1. számú ábra

Az egyenruhás járőr visszatartó ereje a bűnelkövetők szempontjából

A térfigyelő kamera visszatartó ereje a bűnelkövetők szempontjából

Az utolsó kérdés arra vonatkozott, hogy a fogvatartott került-e már olyan helyzetbe, amikor azért állt el a bűncselekmény elkövetésétől, mert észrevette, hogy térfigyelő kamera volt kihelyezve. A megkérdezettek 41%-a nyilatkozott úgy, hogy állt már el térfigyelő kamera miatt bűncselekmény elkövetésétől, vagyis a térfigyelő kamerák bűnmegelőző hatása megkérdőjelezhetetlen. (A két bv. intézet fogvatartottjainak igen válasza között releváns különbség volt megfigyelhető; HBMBVI: 34%, TOBVI: 46%.)

Feltételeztem, hogy a bűncselekmény elkövetésétől térfigyelő kamera láttán elsősorban a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők állnak el. A feltételezés beigazolódott, ebben az esetben megfigyelhető egy gyengébb, pozitív korreláció.

Összegzés

A tanulmány a fogvatartottak véleményét vizsgálta a térfigyelő kamerákkal kapcsolatban. A kérdőíves felmérés két büntetés-végrehajtási intézet 172 fogvatartottjának véleménye alapján fogalmazta meg főbb megállapításait. A térfigyelő kamerát illetően az életkor és a családi állapot tekintetében nem figyelhető meg releváns különbség a fogvatartotti vélemények között, továbbá nincs összefüggés a térfigyelő kamera visszatartó ereje és az elkövetett bűncselekmény típusa között sem. A büntetés-végrehajtási intézetben eltöltött idő és a térfigyelő kamerától való félelem között viszont negatív korreláció figyelhető meg, a hosszabb időt a bv. intézetben töltőket kevésbé befolyásolja a kamera a bűncselekmény elkövetésekor. A térfigyelő kamerák bűnmegelőző hatását igazolja, hogy a megkérdezettek több mint 80%-a úgy nyilatkozott, hogy elállna a bűncselekmény elkövetésétől, ha a közterületen kamera van kihelyezve, vagy ha a térfigyelő kamerát jelző figyelmeztető táblát látna. Ugyancsak a fentieket igazolja, hogy a megkérdezettek véleménye szerint közel azonos a visszatartó ereje az egyenruhás rendőrnek, mint a térfigyelő kamerának.

Felhasznált irodalom

- Dávid L. – Molnár I. – Bujdosó Z. – Dereskey A. (2007): *Biztonság, terrorizmus, turizmus*. Gazdálkodás 51, 161–166.
- Csege Gy. – Mátyás Sz. (2018): *Térfigyelő rendszerek hazai szabályozása empirikus kutatások és a biztonsági kihívások tükrében*. Jog Állam Politika, 3, 163–172.
- Deák J. (2017a): *Etnikai-e vagy multikulturális a bűnözés?* Belügyi Szemle, 7–8, 93–107.
- Deák J. (2017b): *Határőrizeti és területi modernizációtól a mai népvándorlás határrendészeti kezeléséig: a határrendészeti tisztképzés negyedszázada*. Határrendészeti Tanulmányok, 2.
- Horgos L. – Mátyás Sz. – Nyitrai E. – Frigyer L. (2018): *The importance of data compilation in criminalistics*. Часопис Національного університету Острозька академія. Серія Право, 17, 1–14.
- Kovács I. (2017): *Vezetési funkciók egy helyi rendvédelmi szerv életében. Ellenőrzés, mint a kiadott szabályok, és utasítások betartásának (kontroll)feladata*. Államtudományi Műhelytanulmányok, 21, 1–30.
- Kovács I. (2018): *Klasszikus vezetési funkciók a parancsuralmi rendszerben (állományvédelmi) ellenőrzés, és korrupciómegelőzés a helyi, és területi rendvédelmi szervek körében*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem
- Kovács S. – Major R. – Tihanyi M. – Vajda A. (2010): *A nagyvárosi lakosság szubjektív biztonságérzetének javíthatósága*. Belügyi Szemle, 5, 98–133.

- Mátyás Sz. (2015): *Szubjektív biztonságérzet – lakossági vélemény a közbiztonságról és a rendőrségről*. Magyar Rendészet, 5, 159–170.
- Mátyás Sz. – Csege Gy. (2019): *Térfigyelő rendszerek empirikus kutatási eredményei a szubjektív biztonságérzet fényében*. Belügyi Szemle, 10, 71–84.
- Sallai J. – Tihanyi M. – Vári V. – Mátyás Sz. (2016): *A jó rendészet közpolitikai kapcsolódási lehetőségei*. In: Kaiser Tamás (szerk.): *A jó állam nagyító alatt: speciális jelentések A-tól V-ig (az adóbürokráciától a versenyképességig)*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 83–121.
- Simon G. (2002): *Crime against property*. In: Angol szakmai témakörök a közép- és felsőfokú nyelvvizsgára. Budapest: Rendőrtiszt Főiskola Kiadó
- Szabó Cs. (2018): *A magánbiztonsági szektor szakmai felügyeletének és ellenőrzési modelljének vizsgálata a rendőrség hatósági ellenőrzésének vonatkozásában*. Magyar Rendészet, 4, 173–187.
- Szabó Cs. (2017): *Új típusú biztonsági kihívások kezelésének vizsgálata a magánbiztonsági szektor egyes szakterületei vonatkozásában a lőfegyvertartási jog kiterjesztése kérdéskörének aspektusából*. Acta Humana, 6, 147–176.
- Ürmösné Simon G. (2014): *Egynyelvűek és görög-magyar kétnyelvűek kommunikációjának összehasonlító elemzése a nemek tükrében*. PhD disszertáció
- Ürmösné Simon G. (2018a): *The portrayal and the attributes of serial killers and some of the most notorious ones*. Internal Security, 10, 1–12.
- Ürmösné Simon G. (2018b): *Amazing Penal Institutions and Dwelling Circumstances of Inmates*. Internal Security, 1, 1–19.